

У перспективі ми плануємо створити структурно-функціональну модель формування екологічної свідомості майбутніх вчителів біології (засобами навчально-виробничої практики) та визначити умови її реалізації.

Література

1. Большой Советский энциклопедический словарь. – М: Советская энциклопедия, 1990. – 1631 с.
2. Лисенко Н.В. Еколого – педагогічна культура вихователя дошкільного закладу. – Івано – Франківськ: Видавництво “Плай” Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, 1994, - 243 с.
3. Мамешина О.С. Психологічні умови розвитку екологічної свідомості старшокласників у системі позашкільної освіти: Автореф. дис. канд. псих. наук: 19.00.07 / інститут педагогіки і психології професійної освіти академії педагогічних наук України. – К., 2004. – 25 с.
4. Украинский Советский энциклопедический словарь. В 3-х томах. – К., 1988. Т. 2.

А.В.Лисевич

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

В статье рассматривается проблема формирования культуры педагогического общения, раскрывается необходимость построения диалогических учебных ситуаций, демонстрируется положительная динамика уровней культуры педагогического общения.

The article considers the problem of formation of the Culture of pedagogic Intercourse, reveals the necessity of making up the dialogue training situations, and shows the positive dynamics of the levels of the culture of pedagogic intercourse.

Зміни, які відбуваються в Україні, визначають створення адекватних цим процесам педагогічних умов, таким чином обумовлюють необхідність усвідомленого реформування, проектування та побудови нової моделі освіти. Для цього

необхідний принципово новий характер мислення педагогів: аналітичний, проектно-конструктивного типу. Отже, вирішення задач професійної освіти неможливе без підвищення культури педагогічного спілкування, подолання стереотипів у науці та практиці.

Успіх у вирішенні навчально-виховних задач у вищій школі визначається відповідним рівнем культури педагогічного спілкування викладачів та рівнем технологій навчання.

Технологія навчання у вищій професійній школі є системним комплексом психолого-педагогічних дій, які включають спеціальний підбір та поєднання дидактичних форм, методів, способів, прийомів та умов, необхідних для процесу навчання. Вона покликана виконати необхідні зміни форм поведінки та діяльності студентів та зробити діяльність викладача процесом з передбачуваним позитивним результатом [2,4-5]. Таким чином, технологія навчання є цілісною дидактичною системою, яка повинна сприяти досягненню конкретної мети навчання та виховання.

Освіта повинна спрямовувати особистість від знань (поняття про те, чим є даний предмет) до пізнання (поняття про сутність, природу, походження предмета, його місце у світовій системі, фактори, процеси та тенденції його розвитку) [2,16]. Найважливіше в освіті – усвідомлення способів пізнання, вміння перевіряти саме мислення, його шляхи, методи, вміння відмовлятися від упередженості та суб'єктивності.

Рушійними силами освіти є мотивація, яка повинна організувати увагу до змісту освіти та способів її досягнення та рефлексія, яка забезпечує подолання суб'єктивного сприйняття навчальних ситуацій. Головною метою освіти повинно стати збереження та розвиток творчого потенціалу особистості та загальнолюдських цінностей [1].

Конструювання навчального процесу у сучасній педагогічній літературі розглядається як “навчання через інформацію та навчання через діяльність” [2,176]. Особливу роль у навчанні відіграють активні форми і методи навчання або технології активного навчання, які спираються не тільки на

процеси сприйняття, пам'яті, уваги, а перш за все на творче мислення, поведінку, спілкування.

Учені розглядають класифікацію технологій активного навчання за такими ознаками: наявність моделі (предмета або процесу діяльності) та наявність ролей (характер спілкування) [2,177]. Відповідно другої ознаки – наявності ролей – передбачається діяльність, яка включає спілкування студентів одне з одним та з викладачем у навчальній ситуації.

Перевага навчальних ситуацій як засобу формування культури педагогічного спілкування майбутніх вчителів полягає у тому, що включає в себе необхідність приймати рішення, залучає до спілкування, дискусій, привносить у навчання імпровізаційний момент. Студентам пропонується відреагувати на ситуацію способом, який вимагає певного рівня культури та вмінь ефективно спілкуватись, а також, демонструє їх позиції, мотиви, установки, розуміння один одного, бачення свого місця у ситуації.

Діалогічна навчальна ситуація – це особливий вид моделювання навчального заняття, який зосереджує увагу на міжособистісній взаємодії, надає особливе значення здібностям будувати діалог у різноманітних ситуаціях.

Суть діалогічної навчальної ситуації полягає у тому, що студенти демонструють у конкретній навчальній ситуації себе, рівень своєї педагогічної культури. Інші, учасники діалогічної ситуації, оцінюють поведінку один одного відповідно до того, що вони чекали б від цієї особи у конкретній навчальній ситуації. Як результат – усі разом визнають дещо про людину, ситуацію, або про людину в ситуації. Майбутні вчителі, які беруть участь у діалогічній навчальній ситуації і є частиною соціального оточення, повинні спробувати свій репертуар поведінки і вивчити взаємозалежну поведінку групи у даних шаблонних, стереотипних рамках конкретного заняття.

Діалогічні навчальні ситуації можуть бути простими або складними, знайомими або незнайомими. Їх можна представити детально або дозволити учасникам імпровізувати. Дія може відбуватися у повному об'ємі або тривати кілька хвилин. При цьому навчання, для якого була створена ситуація, може бути

безпосереднім або опосередкованим; воно може бути пов'язане або з участю у дії, або з спостереженням дії. Кінцевим результатом навчання може бути розвиток навичку або вміння, також це може мати перцептивний характер чи характер зміни установки.

Отже, наприкінці відпрацювання низки діалогічних ситуацій достатнім результатом може бути заняття, яке відбулося і йде до розумного завершення; з іншого боку, викладачеві іноді необхідно роз'яснити групі сенс того що відбувається, або ж виникає необхідність повторити деякі ситуації, щоб повправлятися у якійсь модифікованій поведінці.

У табл.1 подано типи ситуацій, які зумовлюють різницю у організації і проведенні діалогічних навчальних ситуацій.

Таблиця 1

Учасник ДНС : а) у навчальній групі; б) поза навчальною групою.

Ситуація: проста /складна/; знайома /нова/; загальна /конкретна/ (деталізована); тривала /короткочасна/.

Навчання: Безпосереднє (студент бере участь у діалозі); опосередковане (студенти спостерігають за діалогом)

Результат: знання, уміння, навички техніки, перцепція, зміна установок (стереотипів)

Поняття культури дозволяє швидко ідентифікувати і позначати деякий набір зовнішніх умов та стереотипних рольових поведінкових актів, виходячи з твердження, що зовнішні умови та стереотипні рольові акти є характеристикою певної особистості і передбачувані у конкретній ситуації.

Мета ДНС – відчути, відреагувати і діяти так, як зробив би хтось, опинившись у даній конкретній ситуації. Ідея розігрування ролей досить проста: дати учасникам можливість повправлятися у спілкуванні з оточуючими, узяв на себе роль вчителя, учня. Ситуація визначається розробленим сценарієм і описом ролей. У сценарії дається передісторія конкретної проблеми чи певних умов та уточнюються моменти обмеження.

У кінці відбувається узагальнення, підчас якого учасники коментують поведінку один одного і роблять висновки, які необхідно зробити з даної ситуації.

Діалогічна навчальна ситуація є досить дієвим засобом, включає ґрунтовну мотивацію, дозволяє студентам брати участь у таких ситуаціях, в яких їм до того не приходилось брати участь; конкретно вона дає можливість взяти участь у професійній діяльності. У процесі міжособистісної взаємодії наша поведінка у багатьох випадках визначається нашим баченням власної ролі, ролі оточуючих людей і нашим сприйняттям цих ролей. Тому є природнім, що коли ми хочемо викладати предмет, який торкається міжособистісної поведінки, повинні звертатися до діалогічних навчальних ситуацій як до дієвого педагогічного засобу.

ДНС можна використовувати на різних рівнях: навчати з їх допомогою комунікативним навичкам, щоб показати, як люди спілкуються між собою і яким чином відбувається стереотипізація оточуючих людей, а також дослідити за їх допомогою глибинні особистісні блоки і емоції. Ми розглядаємо застосування діалогічних навчальних ситуацій як засіб, за допомогою якого студент зможе експериментувати з інтеракціями так, як це відбувається у реальному житті.

Традиційні форми навчання – лекції, семінари, практичні заняття, лабораторні заняття успішно сприяють засвоєнню знань фактичного матеріалу і важливих теоретичних положень, але вони не є досконалыми. По-перше, у рамках такого навчання важко допомогти студенту змінити установку чи поведінку. Читати або слухати про щось не означає пережити це, а зміни і розуміння відбувається лише через реальний досвід.

Роль вчителя, його функцій можуть бути прокоментовані як конкретний випадок і можна отримати відповіді: як студент вчинить у тому чи іншому випадку; але, якщо він зробить це у ситуації, то буде мати практичний цінний досвід. Діалогічні навчальні ситуації є тим засобом експериментальної поведінки, яка допоможе студенту подолати непевність у складних реальних ситуаціях.

Ми порівняли результати експериментальних та контрольних груп педагогічного факультету і можемо стверджувати, що проведена експериментальна робота позитивно сприяла покращенню результатів на теоретичному та практичному рівнях, а також сприяла формуванню стійкого інтересу та позитивного ставлення до культури педагогічного спілкування.

Динаміка змін відтворена у таблицях 2 і 3.

Таблиця 2

**Різниця у % експериментальної групи
(до експерименту – після експерименту)**

	ПНА-01-2	ПНП-03-1	ПНА-02-2	ПНА-03-2	ПНП-01-1	ПНП-02-1	ПНА-01-2
Характер ставлення студентів до формування КПС							
1)	12	-19	25	-26	-25	-28	12
2)	12	4	7	9	9	8	12
3)	23	15	18	17	15	16	23
Рівні теоретичних знань							
1)	17	-19	-24	-22	-28	-36	17
2)	-6	7	14	9	9	8	-6
3)	23	11	10	13	19	28	23
Рівні практичних умінь							
1)	-23	-25	-29	22	-25	-32	-23
2)	6	7	14	4	6	4	6
3)	17	18	14	8	19	28	17

Таблиця 3

**Різниця у % контрольної групи
(контрольний – констатувальний зріз)**

	ПП-01-3	ДВА-04-5	ПП-04-4	ПП-05-4	ПНП-04-1	ПНФ-05-3	ПП-03-3	ПНФ-04-3	ПНА-04-2	ДВА-05-5	ПНА-05-2	ДВА-03-4	ПНП-05-1
	Характер ставлення студентів до формування КПС												
1)	8%	23%	7%	-6%	7%	11%	-8%	-11%	20%	-11%	-7%	-8%	7%
2)	-17%	17%	-14%	1%	3%	7%	5%	5%	5%	10%	4%	4%	-4%
3)	9%	6%	7%	3%	4%	3%	3%	6%	15%	4%	3%	4%	7%
	Рівні теоретичних знань												
1)	8%	-21%	-7%	-6%	-24%	-14%	-12%	5%	10%	-10%	-13%	-12%	-11%
2)	12%	5%	11%	3%	16%	10%	8%	0%	5%	7%	10%	4%	14%
3)	-4%	6%	-4%	3%	8%	4%	4%	5%	5%	3%	10%	8%	-3%
	Рівні практичних умінь												
1)	-8%	11%	-14%	-3%	13%	-10%	-12%	-15%	10%	8%	10%	-8%	-15%
2)	8%	5%	10%	0%	10%	7%	8%	10%	5%	4%	7%	4%	11%
3)	4%	6%	4%	3%	3%	3%	4%	5%	5%	4%	3%	4%	4%

Література

1. Роджерс К., Фрейберг Д. Сводоба учитися. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.
2. Чернилевский Д.В. Дидактика технологии в высшей школе: Учебн. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.